

Для подолання недоліків судової практики необхідно організувати регулярні навчання суддів адміністративних судів щодо міжнародних стандартів зі свободи мирних зібрань. Судову практику також доцільно скоригувати через розроблення і прийняття Закону України «Про свободу мирних зібрань», який би відповідав міжнародним стандартам і захищав громадян від зловживань із боку місцевих органів влади, судів та правоохоронців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Sergey Kuznetsov v. Russia, заява № 10877/04: рішення Європейського суду з прав людини від 23 жовтня 2008 р.
2. Пп.«Е» п.7 Спільного висновку Венеціанської комісії та ОБСЄ/БДПЛ щодо свободи мирних зібрань в Україні від 19 жовтня 2010 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/docs/2010/CDL-AD\(2010\)033-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2010/CDL-AD(2010)033-e.pdf) (англ. мовою).
3. Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden v. Bulgaria, заяви № 29221/95 і 29225/95: рішення Європейського суду з прав людини від 2 жовтня 2001 р., п. 107.
4. Ollinger v. Austria. заява №76900/01: рішення Європейського суду з прав людини від 29 червня 2006 р., п. 43-45.
5. Sergey Kuznetsov v. Russia, заява № 10877/04: рішення Європейського суду з прав людини від 23 жовтня 2008 р., п. 44.
6. Barankevich v. Russia, заява № 10519/03: рішення Європейського суду з прав людини від 26 липня 2007 р., п. 31.
7. Feldek v. Slovakia, заява № 29032/95: рішення Європейського суду з прав людини від 12 липня 2001 р., п. 83.

УДК 342.725 (477)

УКРАЇНСЬКА МОВА В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ПОГЛЯД ПРАВОНАВЦЯ

Курило В.І., д.ю.н., професор, академік АН ВО України, Заслужений юрист України

Національний інститут біоресурсів та природокористування України

У статті здійснюється аналіз правових засад використання української мови в публічній сфері суспільних відносин в Україні.

Ключові слова: українська мова, державна мова, національності, мова національних меншин, статус.

Курило В.И. УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК В УКРАИНСКОМ ОБЩЕСТВЕ: ВЗГЛЯД ПРАВОВОЕДА / Национальный институт биоресурсов и природопользования Украины, Украина

В статье осуществляется анализ правовых основ использования украинского языка в публичной сфере общественных отношений в Украине.

Ключевые слова: украинский язык, государственный язык, национальности, язык национальных меньшинств, статус.

Kurylo V.I. UKRAINIAN LANGUAGE IN UKRAINIAN SOCIETY: VIEW OF LAWYER / National institute of life and environmental sciences of Ukraine, Ukraine

In the article is analyzed of legal principles for using of Ukrainian language in the public sphere of social relations in Ukraine.

Key words: Ukrainian language, official language, ethnicity, language, minority, status.

Дискусії щодо української мови на третьому десятку державної незалежності на теренах, які носять назву УКРАЇНА, як це не дивно і не соромно для українців, штучно нагнітаються в нашому суспільстві. Разом із тим, відповідь на так зване «проблемне питання», з позиції права, може дати аналіз нормативно-правових актів, які врегульовують питання використання мов у нашій державі.

Так, стаття 10 Конституції України встановлює, що державною мовою в Україні є українська мова:

- ч.1 – Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України;
- ч.2 – В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України;
- ч.4 – Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом.

Практика суспільного життя в нашій державі, яка ґрунтується на історичних передумовах, породила різне розуміння наведеної статті Основного Закону України. Насамперед це пояснюється різними мовними традиціями територій держави: якщо західна частина України говорить українською мовою, то південна і східна в повсякденному житті користуються, переважно, російською, а, наприклад мешканці АРК практично взагалі не володіють українською. Звідси і різне не лише розуміння норм Конституції України стосовно мови, а й різне мовне світосприйняття громадян однієї країни. Зазвичай таке становище і явище є цілком закономірним з огляду на політику русифікації, яка протягом декількох століть мала місце на більшій території сучасної Української держави. Необхідність однорідного тлумачення норм Конституції України щодо застосування мов у публічній сфері суспільного життя стала причиною конституційного подання 51 народного депутата України про офіційне тлумачення положень ст.10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в навчальних закладах України (справа про застосування української мови). У Рішенні Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 р. № 10-рп/99 за даним поданням зазначається, що положення про українську мову як державну міститься в розділі I „Загальні засади” Конституції України, який закріплює основи конституційного ладу в Україні. Поняття державної мови є складовою більш широкого за змістом та обсягом конституційного поняття "конституційний лад". Іншою його складовою є, зокрема, поняття державних символів. Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові (ч.3 ст.5 Конституції України). Положення ст.10 Конституції України, як і інших статей розділу I „Загальні засади”, можуть бути змінені тільки в порядку, передбаченому її статтею 156, шляхом прийняття закону, який затверджується всеукраїнським референдумом.

Публічними сферами, у яких застосовується державна мова, охоплюються насамперед сфери здійснення повноважень органами законодавчої, виконавчої та судової влади, іншими державними органами та органами місцевого самоврядування (мова роботи, актів, діловодства і документації, мова взаємовідносин цих органів тощо). До сфер застосування державної мови можуть бути віднесені також інші сфери, які відповідно до ч.5 ст.10 та п.4 ч.1 ст.92 Конституції України визначаються законами.

Зокрема, відповідно до чинних законів питання застосування української мови визначено щодо розгляду звернень громадян; діяльності Збройних Сил України; видання друкованої продукції, призначеної для службового та ужиткового користування, що розповсюджується через державні підприємства, установи і організації (бланки, форми, квитанції, квитки, посвідчення, дипломи тощо); висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації; оформлення митних документів тощо. Володіння державною мовою є обов'язковою умовою для прийняття до громадянства України. Згідно з чинним Законом Української РСР „Про мови в Українській РСР” (8312-11) від 28 жовтня 1989 р. службові особи державних органів, установ і організацій повинні володіти українською мовою.

Порядок застосування мов згідно з п.4 ч.1 ст.92 Конституції України визначається виключно законами України.

Шляхом конституційного та законодавчого закріплення унормовується застосування української мови як державної.

Таким чином, положення Конституції України зобов'язують застосовувати державну – українську мову як мову офіційного спілкування посадових і службових осіб при виконанні ними службових обов'язків, у роботі та в діловодстві тощо органів державної влади,

представницького та інших органів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, а також у навчальному процесі в державних і комунальних навчальних закладах України.

Резолютивну частину свого рішення КС України виклав так:

1. Положення ч.1 ст.10 Конституції України, за яким "державною мовою в Україні є українська мова", треба розуміти так, що українська мова як державна є обов'язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначаються законом (ч.5 ст.10 Конституції України).

Поряд із державною мовою при здійсненні повноважень місцевими органами виконавчої влади, органами Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування можуть використовуватися російська та інші мови національних меншин у межах і порядку, що визначаються законами України.

2. Виходячи з положень ст.10 Конституції України та законів України щодо гарантування застосування мов в Україні, у тому числі в навчальному процесі, мовою навчання в дошкільних, загальних середніх, професійно-технічних та вищих державних і комунальних навчальних закладах України є українська мова.

У державних і комунальних навчальних закладах поряд із державною мовою відповідно до положень Конституції України, зокрема ч.5 ст.53, та законів України, у навчальному процесі можуть застосовуватися та вивчатися мови національних меншин.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскарженим.

Таким чином, найвища судова інстанція конституційної юрисдикції, рішення якої є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскарженим, поставила правову крапку в дискусії щодо використання української мови, визнавши, що українська мова як державна є обов'язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначаються законом (ч.5 ст.10 Конституції України). Тобто, на підставі зазначеного Рішення КС України мовою адміністративних правочинів як таких, що мають місце в публічній сфері, є державна мова.

Разом із тим, КС України визнав, що **поряд** (виділено мною, Курилом В.І.) із державною мовою при здійсненні повноважень місцевими органами виконавчої влади, органами Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування можуть використовуватися російська та інші мови національних меншин у межах і порядку, що визначаються законами України.

Очевидно, що наведене Рішення базується на нормах Конституції України, що досліджено вище. Основним законодавчим актом з означеного питання є спеціальний закон – Закон України „Про мови в Українській РСР” від 28 жовтня 1989 р. № 8312-11 зі змінами, внесеними згідно із Законами України № 75/95-вр від 28 лютого 1995 р. та № 594-IV від 06 березня 2003 р. На реалізацію цієї конституційної норми направлені статті 10, 18, 19 зазначеного Закону, які, з метою детального їх аналізу, доцільно навести повним текстом.

Стаття 10. Мова актів органів державної влади та управління

Акти найвищих органів державної влади та управління Української РСР приймаються українською мовою і публікуються українською і російською мовами.

Акти республіканських міністерств і відомств, місцевих органів державної влади та управління Української РСР приймаються і публікуються українською мовою, а в разі необхідності – публікуються і іншою національною мовою.

Написи на печатках, штампях, штемпелях, офіційних бланках державних, партійних, громадських органів, підприємств, установ і організацій в Українській РСР виконуються українською мовою або українською і російською мовами.

Стаття 18. Мова судочинства

Судочинство в Українській РСР здійснюється українською мовою.

У випадках, передбачених у ч.2 ст.3 цього Закону, судочинство може здійснюватися національною мовою більшості населення тієї чи іншої місцевості, а у випадках, передбачених у частині третій цієї ж статті, – мовою, прийнятною для населення даної місцевості.

При розгляді в судах кримінальних і цивільних справ особам, які беруть участь у справі і не володіють мовою судочинства, забезпечується право ознайомлення з матеріалами справи, участь у судових діях через перекладача, право виступати в суді рідною мовою.

Слідчі і судові документи вручаються особам, які беруть участь у справі, на їхню вимогу, у перекладі рідною мовою або іншою мовою, якою вони володіють.

Стаття 19. Мова провадження у справах про адміністративні правопорушення

Провадження у справах про адміністративні правопорушення в Українській РСР здійснюється українською мовою.

У випадках, передбачених у частині другій статті 3 цього Закону, провадження у справах про адміністративні правопорушення здійснюється національною мовою більшості населення тієї чи іншої місцевості, а у випадках, передбачених у частині третій цієї ж статті, – мовою, прийнятною для населення даної місцевості.

Якщо особа, що притягається до адміністративної відповідальності, не володіє мовою, якою здійснюється провадження, вона може виступати рідною мовою і користуватись допомогою перекладача.

Проте слід акцентувати увагу, що:

1) зазначений Закон України приймався за часів СРСР, держави, якої сьогодні не існує на політичній карті планети, а тому деякі його норми є значною мірою застарілими, такими, що не відображають суспільно-політичних реалій сьогодення (наприклад, наведена ч.2 ст.19 зазначеного закону), зокрема, з огляду на мононаціональну сутність держави Україна, попри багатонаціональний склад її народу. Така авторська позиція ґрунтується на змісті преамбули того самого Закону України „Про мови в Українській РСР”, та, звичайно, на змістовому навантаженні прийменника „поряд”, яке подане в новітніх мовних джерелах, а саме:

- **Українська мова є одним із вирішальних чинників національної самобутності українського народу.**
- **Українська РСР забезпечує українській мові статус державної з метою сприяння всебічному розвитку духовних творчих сил українського народу, гарантування його суверенної національно-державної майбутності.**
- **Виховувати в громадян, незалежно від їхньої національної належності, розуміння соціального призначення української мови як державної в Українській РСР (виділено мною Курилом В.І.), а російської мови як мови міжнаціонального спілкування народів Союзу РСР – обов’язок державних, партійних, громадських органів та засобів масової інформації республіки. Вибір мови міжособового спілкування громадян Української РСР є невід’ємним правом самих громадян.**

Брати до уваги тезу про російську мову як мову міжнаціонального спілкування народів Союзу РСР є неправомірним, оскільки зазначеного в ній суб’єкта правовідносин – СРСР уже не існує;

2) абзац пункту 1 Рішення КС України щодо можливості використання при здійсненні повноважень місцевими органами виконавчої влади, органами АРК та органами місцевого самоврядування поряд з державною мовою російської та інших мов національних меншин у межах і порядку, що визначаються законами України, викликає низку питань у площині практичного правозастосування. Наприклад, якщо в місцях компактного проживання інших національностей – болгар, венгрів, гагаузів, молдаван, румунів та інших буде винесено рішення органу позасудової адміністративної юрисдикції чи суду у адміністративній справі на мові національної меншини, то це, у разі оскарження такого рішення по інстанціях викличе певну, чи навіть значну, проблему при розгляді адміністративної справи у вищих інстанціях. Крім того, у правовій державі, зміст якої задекларований у ст.1 Конституції України, акти державної влади, одними з видів яких є адміністративні правочини, повинні відігравати і правовиховну функцію як складову соціальної. З огляду на сказане, теза преамбули названого Закону України про покликання Української держави виховувати у громадян, незалежно від їхньої національної належності, розуміння соціального призначення української мови як державної в Українській РСР (правильно назвати – в Україні), хоча законодавцем до сьогодні не внесено відповідних

змін у термінологію цього Закону України), набуває надзвичайно актуального і важливого значення щодо мови адміністративних правочинів. Очевидно, що останні є одним із інструментів реалізації державою своєї політики, чинником правового виховання своїх громадян, а, відтак, і підвищення їх правосвідомості. Розмежування цих категорій і понять призводить до послаблення соціальних основ держави, її життєздатності.

Крім того, тлумачення змісту прийменника „поряд” у сучасній українській мові таке: ПОРЯД, *перен.* Разом, спільно, одночасно з ким-, чим-небудь. 2. у знач. *прийм.*, з оруд. в. та *прийм.* „з” або в род. в. без *прийм.* Указує на просторову близькість, суміжність кого-, чого-небудь із кимсь, чимсь; біля, поруч, коло. // *тільки з оруд.в. та прийм.* „з”. Указує на суміжні або одночасні дії, а також на особи чи предмети, що перебувають у спільній або одночасній дії; разом, одночасно. ПОРЯД з тим, (з цим) – одночасно, разом з чим-небудь), що робить абсурдним та безпідставним розуміння і пояснення деякими політиками терміну „поряд” як аналога „замість” у змісті вищенаведених нормативно-правових актів. Очевидно, що прийменник „поряд” у тексті нормативно-правових актів означає „одночасну, спільну дію”. Іншими словами, вживання української мови є обов’язковим, а інші мови можуть використовуватися разом з українською мовою.

Безумовно, така думка щодо мови адміністративних правочинів може викликати досить бурхливі дискусії. З цього приводу хотілося б зауважити, що завжди слід розмежовувати приватно-правову сферу та публічно-правову сферу використання мови. У цьому випадку йдеться про публічну складову феномена використання мови, а тому стає очевидним: якщо ми хочемо мати державу, яка має назву Україна, є правовою і цивілізованою, то публічна сфера застосування мови повинна відображати сутність самої держави, її самобутність, традиції, що не заперечує захист державою інших мов, їх вслякий розвиток.

З огляду на зазначене, єдино правильним і законним є використання в публічній сфері в Україні **виключно державної – української мови**, що забезпечить збереження України як незалежної, цивілізованої та правової держави та української нації як державотворчої нації.

УДК 340.134.001.8

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КАТЕГОРІЇ «ПРАВОВА ПОЛІТИКА» В СУЧАСНІЙ ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ

Лапка О.Я., к.ю.н., доцент

Національна академія внутрішніх справ

У статті характеризується сучасний стан та перспективи наукової розробки поняття «правова політика» в Україні. Аналізуються загальноправові підходи щодо тлумачення його змісту в сучасній юридичній науці.

Ключові слова: правова політика, юридична наука.

Лапка О.Я. СОСТОЯНИЕ НАУЧНОЙ РАЗРАБОТКИ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ КАТЕГОРИИ «ПРАВОВАЯ ПОЛИТИКА» В СОВРЕМЕННОЙ ЮРИДИЧЕСКОЙ НАУКЕ / Национальная академия внутренних дел, Украина

Характеризуется современное состояние и перспективы научной разработки понятия «правовая политика» в Украине. Анализируются общеправовые подходы толкования его содержания в современной юридической науке.

Ключевые слова: правовая политика, юридическая наука.

Лапка О.Я. STATUS OF RESEARCH AND DEVELOPMENT TRENDS CATEGORY "LEGAL POLICY" IN CONTEMPORARY LEGAL SCIENCE / National academy of internal affairs, Ukraine

Characterized by a modern state and prospects of scientific development concept of "legal policy" in Ukraine. Examines the general legal interpretation of its contents come near to the modern legal science.

Key words: legal policy, legal science.

В умовах перманентної трансформації правової системи України, що триває з моменту здобуття державного суверенітету і до теперішнього часу, визначальну соціальну роль мала б відігравати правова політика як один із правових засобів державної політики, що має власний